

Müjdə ver, ikrah oyatma. Asanlaşdır, çətinləşdirmə.

Kitabın sahibi: _____

Oxu tarixi: _____

ÖRTÜN MƏ

ANLAYIŞI

MÜRTƏZA MÜTƏHHƏRİ

Fars dilindən tərcümə:

Ağabala Mehdiyev

Tercümeçi: Ağabala MEHDİYEV
Redaktor: Toğrul MUSAYEV
Korrektor: Cəriyyət MUSAYEVA
Bədii və texniki tərtibat: İsmayıl SÜLEYMANLI
Üz qabığının dizaynı: Kənan NƏSİBOV

مرضى مطهرى
مسئله حجاب

Mürtəza Mütəhhəri
ÖRTÜNMƏ ANLAYIŞI

Bakı, "İrşad" Nəşriyyatı – 2021, 304 səh.

© Sədra Nəşriyyatı / 2013

© Parlaq İmzalar MMC / 2021

Kitabın bütün hüquqları qorunur. İcazəsiz olaraq hər hansı vasitə ilə nəşri və yayımlanması qadağandır.

DQİDK-nin 05.02.2021 tarixli DK-24/Ş
sayılı məktubu ilə nəşrinə razılıq verilmişdir.

İrşad Nəşriyyatı | 15
Mürtəza Mütəhhəri | 3

İRŞAD – Parlaq İmzalar MMC-yə məxsus markadır.

www.parlaqimzalar.az
irshad@parlaqimzalar.az
facebook.com/irshadkitab
instagram.com/irshadkitab
0559697259 / 0559897259

Mətbəə: "Şərq-Qərb" ASC

Çap tarixi: 06.04.2021

Sifariş: 583

Mündəricat

Ön söz _____	9
Müəllifdən _____	17
Giriş _____	21

I Fəsil

Hicabın tarixçəsi

Hicabın tarixçəsi _____	25
-------------------------	----

II Fəsil

Hicabın yaranma səbəbləri

Hicabın yaranma səbəbi _____	35
Asketizm _____	36
Təhlil _____	40
Əmin-amanlığın olmaması _____	45
Təhlil _____	46
Qadının istismar edilməsi _____	50
Təhlil _____	53
Paxıllıq _____	55
Təhlil _____	57
Aybaşı _____	60
Dəyərin artırılması _____	63

III Fəsil

İslamda örtünmənin fəlsəfəsi

İslamda örtünmənin fəlsəfəsi _____	71
“Hicab” sözünün izahı _____	71
Hicabın mahiyyəti _____	75
1. Ruhi rahatlıq _____	77
2. Ailə bağlarının möhkəmləndirilməsi _____	81
3. Cəmiyyətin möhkəmliyi _____	85
4. Qadının dəyər və ehtiramı _____	87

IV Fəsil

İradlar

Hicab və məntiq _____	91
Hicab və azadlıq prinsipi _____	92
İstedadların tənəzzülü _____	95
Ehtirasların daha da artması _____	100

V Fəsil

İslami hicab

İslami hicab _____	111
İcazə _____	113
“Əyn” və “bəsər” _____	120
“Ğəzz” və “ğəmz” _____	120
Məhrəm yerlərin örtülməsi _____	124
Zinət _____	127
Birinci istisna _____	127
Örtünməyin forması _____	133
İkinci istisna _____	135
Digər ayələr _____	141

Həzrət Peyğəmbərin zövcələri _____	146
İsmət pərdəsi _____	148
Örtünmənin çərçivəsi _____	155
Üz və iki əl _____	157
Təsdiqedic arqumentlər _____	161
Əks arqumentlər _____	172
1. Müsəlmanların davranışı _____	172
2. Meyar _____	176
3. Hədis _____	182
4. Elçilik _____	183
5. “Cilbab” (örpək) ayəsi _____	186
Qadının yığıncaqlarda iştirak etməsi _____	186
Əxlaqi tövsiyələr _____	200
Nə dustağasalma, nə də qarışma _____	203
Fitvalar _____	204
Ehtiyat hissi _____	212
Həqiqəti gizlətmək lazımdır, yoxsa üzə çıxarmaq? _____	213
Digər iki məsələ _____	217
 Kitaba edilən tənqidlər və cavablar _____	 221

Ön söz

Əsrlər boyu dünyada öz fikir və düşüncəsi ilə bəşəriyyətə misilsiz xidmətlər etmiş bir çox mütəfəkkirlər yaşayıb-yaratmışlar. İnsanlıq bu şəxslərə çox şey borcludur. Məhz bu elm fədalərinin sayəsində insani dəyərlər inkişaf etmiş, düşüncələr işıqlanmış, qaranlıqlar aydınlığa qovuşmuşdur.

Görkəmli İslam alimi, filosof Mürtəza Mütəhhəri də bu mütəfəkkirlər sırasında öz xüsusi yeri olan şəxsiyyətlərdəndir. O, ömrünü cəmiyyətin islahına, müasir dövrdə meydana çıxan və dəyərləri təhdid edən şübhələrə cavab tapmağa həsr etmişdir. Buna görə də Mütəhhəri dövrünün gəncləri, ziyalıları, ümumiyyətlə, bir islahatçı alim olaraq kütlə tərəfindən sevilmiş, sağlığında böyük İslam alimi kimi şöhrət qazanmışdır.

* * *

Mürtəza Mütəhhəri 1919-cu il fevralın 2-də Xorasan mahalının Fəriman şəhərində alim və inanlı bir ailədə dünyaya gəlir.

Mütəhhəri uşaqlıq dövrünü məktəbdə ibtidai təhsil almaqla və Quran öyrənməklə keçirir.

O, 1931-ci ildə Məşhəd şəhərinin mədrəsələrində şəriət dərslərini öyrənməyə başlayır.

1937-ci ildə dərslərini davam etdirmək üçün Qum şəhərinə gedir. Orda 15 il qalır və dövrünün ən məşhur filosoflarından

Örtünmə anlayışı

olan azərbaycanlı alim Məhəmmədhüseyn Təbatəbai kimi görkəmli şəxsiyyətlərdən dərs alaraq İslam elmləri və digər sahələrdə yüksək dərəcələrə çatır. O cümlədən İslam fəlsəfəsi, fiqh və üsul, sosiologiya, psixologiya, tarix, təfsir, İslam sxolastikası və başqa sahələr üzrə böyük nailiyyətlər əldə edir.

1952-ci ildə Tehrana köçən alim elə o zamandan elmi tədqiqat işlərinə başlayır. Həmin dövrdə müəllimi Məhəmmədhüseyn Təbatəbainin qələmə aldığı *“Fəlsəfə prinsipləri və realizm metodu”* kitabına giriş yazır və 5 cilddə şərh edir. O bu işi 1953-cü ildə sona çatdırır.

1955-ci ildən başlayaraq “Tələbə İslam Cəmiyyəti”ndə yeni və fərqli yanaşmalarla Quran təfsiri dərsləri deyir və eyni ildə Tehran universitetinin “İlahiyyat Elmləri və İslam Maarifi İnstitutu”nda müəllimlik fəaliyyətinə başlayır və burada təlim-tədris işini iyirmi il (1976-cı ilə kimi) davam etdirir.

Tehran ziyalıları və gəncləri ilə mütəmadi ünsiyyətdə olan Mütəhhəri Tehrandə olduğu müddətdə müxtəlif konfranslarda, tədbirlərdə çıxış edərək İslam dininə qarşı yönəlmiş iradlara, şübhələrə cavab verir, məsələlərə yeni baxış gətirir. Beləliklə, get-gedə Mütəhhəri ziyalı kütlənin sevimlisinə çevrilir, müxtəlif konfranslara dəvətlər alır, artıq çıxışları Tehranla məhdudlaşmır; digər şəhərlərdə də müxtəlif tədbirlərdə iştirak edir.

1959-cu ildə Mütəhhəri “Həkimlərin İslam Cəmiyyəti”nə spiker kimi dəvət olunur və orada o günə kimi müzakirə olunmayan “İslam və zamanın ehtiyacları”, “Teizm” mövzusu kimi bir çox elmi əhəmiyyətli çıxışlar edir.

1967-ci ildə o dövrün elmi müzakirə ocağı sayılan İrşad İslam Mədəniyyət Mərkəzi təsis edilərkən Mütəhhəri oranın əsas üzvlərindən biri olur. İrşadda Mütəhhəri ilə yanaşı, Dr. Əli Şəriəti kimi dövrün digər ziyalıları da çıxış etməyə başlayır.

Bir neçə il sonra İrşad İslam Mədəniyyət Mərkəzindən ayrılsa da, fəaliyyətini, çıxışlarını müxtəlif yerlərdə davam etdirir. Elmi-

ictimai fəaliyyəti ilə yanaşı, dövrün aktual problemlərini ələ alan əsərlər üzərində də işləyir.

Daim cəmiyyətdəki nöqsanların islahı fikrində olan yorulmaz alim 1979-cu ilin may ayının 2-də sui-qəsd nəticəsində başından aldığı güllə yarası ilə şəhid edildi.

* * *

Mürtəza Mütəhhəri öz dövrünün problemlərini lazımcına başa düşüb araşdırmağı bacaran və eyni zamanda bütün varlığı ilə İslam dininə bağlı olan bir mütəfəkkir alim olmuşdur. Onun varlığında cəmləşən bu iki xüsusiyyət ona yaşadığı dünyanı dərk etmək, onda baş verən elmi-ictimai dəyişiklikləri vaxtında müşahidə edərək mövcud problemlərlə, ehtiyaclarla tanış olmaq və onların həlli yolunda var qüvvəsi ilə çalışmaq imkanı verirdi.

Mütəhhəri öz zəmanəsini dərindən tədqiq edərək onu lazımcına tanımağa çalışırdı. O bu bərdə özünün “Gənc nəslin yönləndirilməsi” adlı məqaləsində yazır:

“Biz hazırda çox mühüm bir sual qarşısında dayanmışıq. Yaşadığımız dövrdən, onda baş verən mühüm dəyişikliklərdən xəbərsizik. Bəzən haqqında əvvəlcədən lazımı qədər tədqiqatlar aparmadığımız mövzularla rastlaşırıq...”

Mütəhhəri bu məsələyə həddindən artıq diqqət yetirmiş, dövrünün problemlərini vaxtında və hətta bəzən vaxtından da qabaq analiz etməyi bacarmış və İslam dini baxımından bu məsələnin nə qədər əhəmiyyətli olduğunu dərk etmişdir. O, yüksək istedadı sayəsində İslam dininin sosioloji məsələlərinin öyrənilməsinin həddən artıq əhəmiyyətli olmasını başa düşmüşdür.

O bilirdi ki, müasir şübhələrə keçmiş dövrlərin klassik izahları ilə cavab vermək mümkün deyil. Mütəhhəri “Dini mədrəsələrin müasir vəzifələri” adlı məqaləsində yazır:

“Əgər biz müasir dövrü səksən il bundan qabaqkı dövrlə müqayisə etsək, o dövrdə yaşayan cəmiyyətin bir növ qapalı cəmiyyət olduğunun şahidi olarıq. Həmin cəmiyyətdə ideoloji mə-

Örtünmə anlayışı

sələlərin və ictimai anlayışların hamısı kənar yerlərdən deyil, dini mədrəsələr və ruhanilər tərəfindən verilirdi. O dövrdə, demək olar ki, yad fikirlərin xalq arasında yayılması mümkün deyildi...

Artıq müasir dövrdə həmin tarazlıq pozulmuşdur və biz mün-təzəm olaraq ibtidai-orta məktəblərdə, ali təhsil ocaqlarında, kütləvi informasiya vasitələrində, iclas və konfranslarda minlərlə yeni fikirlərin yayılmasının şahidi oluruq”.

Məhz bu yeni fikirlər yeni ictimai təbəqənin formalaşmasına səbəb olurdu. Mütəhhəri bu ictimai təbəqəni “gənc nəsil” və ya “gənclərin təfəkkürü” adlandırırdı:

“Gənc nəsil dedikdə məqsəd ancaq cavanlar deyil, təhsil almaq və yeni mədəniyyətlərlə tanışlıq nəticəsində özünəməxsus təfəkkür tərzinə sahib olan müxtəlif yaşlı şəxslərdir. Başqa sözlə desək, burada hər hansı bir təfəkkür tərzini nəticəsində müəyyən şəkildə formalaşmış bir ictimai təbəqə nəzərdə tutulur”.

Yeni ictimai təbəqənin ən böyük xüsusiyyətlərindən biri, onların öz dini etiqadlarına şübhə ilə yanaşmaları olmuşdur. O, gənc nəslin bu vəziyyətini belə təsvir edir:

“Yaşadığımız dövr, dini və etiqadi baxımdan hamı üçün, xüsusilə gənc nəsil üçün iztirab, böhran və çaşqınlıq əsridir. Dövr-şərait bir sıra problemlər yaratmış, unudulmuş köhnə sualları bir daha ortaya atmışdır”.

Alim müasir dövrdə üzə çıxan şübhələrin anlayışla qarşılanmalı olduğunu, “şübhə”lərin “yəqin” üçün giriş funksiyası daşdığıni bildirmişdir:

“Görəsən, biz bu şəkk və tərəddüdlər burulğanından, şübhə və suallar hücumundan narahat olaraq təəssüflənməliyikmi? Mənim fikrimcə, bu barədə nigaran olmağa heç bir əsas yoxdur. Şübhə yəqinin, sual vüsalın, iztirab isə rahatlıq və asayişin müqəddəsidir”.

Mütəhhəri digər yerdə bu kimi şübhələri özünəməxsus bir terminlə “müqəddəs şübhə” adlandırmışdır.

Alim eyni zamanda sualları, şübhələri eşitmək istəməyən, dövrün tələbləri haqqında düşünməyən mühafizəkar təbəqəni də tənqid edərək yazır:

“Bu barədə təəssüf doğuran məsələ, şəkkin insanı araşdırma və tədqiqat aparmağa sövq etməməsi və ya ictimai şəkk-şübhələrin bəzi insanları cavab axtarıb tapmağa vadar edə bilməməsidir”.

Mütəhhərinin qarşısında müxtəlif fikirlərin təsiri nəticəsində formalaşmaqda olan, beyini suallarla, şübhələrlə dolu gənc bir nəsil dayanırdı. O alim üzərinə düşən vəzifəni, bu nəsli şübhələrdən uzaqlaşdırıb yəqinə çatdırmaqda görmüş və bu işi həyata keçirmək üçün məhz qələmini işə salmışdır. Özü bu barədə yazır:

“Əlimə qələm alaraq kitab və ya məqalə yazmağa başladığım son iyirmi ildə, bütün yazılarımda düşündüyüm yeganə şey yazdığımız əsrdə islami məsələlər barəsində yaranmış sual və şübhələri həll etmək olub. Yazılarımin bəzisi fəlsəfi, bəzisi ictimai, bəzisi əxlaqi, bəzisi isə fiqhi və ya tarixidir. Həmin yazıların mövzuları bir-birindən tamamilə fərqli olsalar da, onların hamısının ümumi hədəfi yalnız və yalnız bir şey olub”.

Mütəhhəri azsaylı alimlərdən idi ki, dövrünün tələbini, aktual olan məsələləri bilirdi və ömrünü bu yolda xərcləyirdi. Mütəhhəri bilirdi ki, səmavi dində cavabsız suallar yoxdur. Cavabsız qalan sualların, İslamın yanlış tanınmasının səbəbi məhz bu dinin himayəçisi olduqlarını iddia edən məsuliyyətsiz şəxslərdir:

“On dörd əsrdən artıq vaxt keçməsinə baxmayaraq, müqəddəs İslam dini hələ də tanınmaz qalmış bir dindir. Bu dinin həqiqətləri uzun müddət xalq arasında təhrif olunmuş formalarda əks olunub. Bəzi şəxslərin dindən qaçmasının əsas səbəbi də bu ad altında aparılmış səhv təlimlərdir. Bu müqəddəs dinə həzrətdə də ən çox zərbə vuranlar zahirdə onu himayə etmək istəyən iddiaçılardır. Bir tərəfdən imperialist qüvvələrin gizli və aşkar vasitələrlə hücumu, digər tərəfdən də əsrin İslamı himayə

Örtünmə anlayışı

etmək istəyən iddiaçılarının məsuliyyətsizlikləri bu dinin müxtəlif sahələrdə ideoloji hücumlara məruz qalmasına səbəb olub. Buna görə də mən öz bacarığım çərçivəsində bu sahədə əlimdən gələni etmək fikrindəyəm”.

“...Öz istedad və qabiliyyətim çərçivəsində islami məsələlər barəsindəki problemləri həll etməyə, həqiqətləri olduğu kimi açıqlamağa və əgər əməli azğınlıqların qarşısını ala bilmirəmsə də, heç olmasa fikri və ideoloji azğınlıqlarla mübarizə aparmağa, xüsusilə İslam düşmənlərinin əllərində bəhanə olan məsələlərin aydınlaşdırılmasına çalışmışam”.

Doğrudan da, o bu yolda əlindən gələni əsirgəmədi, gecə-sini gündüzünə qataraq çalışdı və ömrünü bu yolda fəda etdi. Bununla da, Mütəhhəri böyük bir mütəfəkkir kimi tarixə öz parlaq imzasını qoydu.

* * *

Mürtəza Mütəhhərinin vəfatından sonra alimin dəyərli çıxışları onun varisləri tərəfindən (“Sədrə” Nəşriyyatı) kağız üzərinə köçürülərək kitab formasına salınmağa başlandı. 30 ildən artıq aparılan işlər nəticəsində alimin bənzərsiz kitabları ərsəyə gəldi. Demək olar ki, hazırda bu işlər yekunlaşmaq üzrədir. Çıxışlardan hazırlanan və alimin öz sağlığında yazdığı kitabların məcmusu təxminən 60 adda kitabın meydana çıxmasına səbəb oldu. Bu kitabların bəzisinin çoxcildli olduğunu nəzərə alsaq, alimin külliyyatı 100 cildi keçir.

Bu kitabların əksər hissəsi şifahi nitqin məhsulu olduğuna, həmçinin keyfiyyətsiz lent yazılarından köçürülməsinə görə əsərlərdə səthi pərakəndəlik nəzərə çarparsa da, bu kitablar alimin fitri istedadı və fövqəladə yaradıcılığı sayəsində kifayət qədər məntiqi və bir-birinə bağlı mövzuları əks etdirir.

O mütəfəkkir şəxsiyyət sağlığında yaşadığı ölkədə, onu dinləyə bilənlər tərəfindən, həmçinin azsaylı çap olunmuş əsərlərinin oxucuları tərəfindən tanınırdısa, ölümündən sonra çıxışları-

nın kitab halına salınması və bu kitabların müxtəlif dünya dillərinə tərcümə olunması nəticəsində artıq Mütəhhəri müsəlman dünyasında tanınmağa başladı.

Ölkəmizdə də müstəqillik illərindən sonra həvəskar şəkildə olsa da, Mütəhhəridən azsaylı kitablar dilimizə tərcümə olunmağa başladı. İnancsız Sovet quruluşundan çıxan, elmi ateizmlə ünsiyyətdə olmuş beyinləri şübhələrlə dolu olan gəncliyə Mütəhhəridən yaxşı kim cavab verə bilərdi?! Tərcümələrin keyfiyyətsiz olmasına baxmayaraq, Mütəhhərinin kitabları acgözlüklə mütaliə edilirdi.

Nəzərimizcə, bir cəmiyyətdə ağıla əsaslanan, xurafatdan uzaq inancın formalaşması üçün Mütəhhərinin əsərləri əvəzlənəndir. Məhz bu kimi səbəblərdən Mütəhhərinin varislərinin yalnız "Parlaq İmzalar" Nəşriyyatı üçün verdiyi rəsmi icazə əsasında Mürtəza Mütəhhərinin əsərlərinin silsiləvi nəşrinə başladıq. Kitabların tərcümə və redaktə işləri peşəkar kollektiv tərəfindən aparılır. Mütəhhərinin işlətdiyi hər kəlmənin öz yeri olduğunu nəzərə alaraq tərcümə və redaktə zamanı kitablar çox diqqətlə işlənilir. Alimin tərcümə olunan elmi kitabları həmin kitabların mövzusu üzrə mütəxəssis olan şəxslər tərəfindən tərcümə və ya redaktə olunur. Eyni zamanda kitabların tərtibatına, çap keyfiyyətinə də xüsusi diqqət göstərilir.

Görülən bu işlər nəticəsində Mütəhhəri oxucularının keyfiyyətsiz tərcümə və çaplardan çəkdikləri əziyyətlərə son qoyulmaqla yanaşı, oxucular alimin əsərlərini sistemli şəkildə əldə etmək rahatlığına da sahib olacaqlar.

parlaq imzalar

Müəllifdən

Gənc nəslin dini və əxlaqi səpmələrinin çoxunun kökünü onların düşüncə və inanclarında axtarmaq lazımdır. Çünki bu nəsle dini düşüncə baxımdan lazımınca yol göstərilməyib.

Əgər gənc nəslin doğru yola yönəldilməsində bir problem varsa, bu daha çox onların dil və məntiqini başa düşməməyimiz, onlarla öz dilləri ilə ünsiyyət qura bilməməyimizdəndir. Bu problem həll edilsə, onda hamı bu nəslin heç də ilk baxışda göründüyü kimi inadkar olmadığını və dini həqiqətləri qəbul etməyə meyilli olduğunu görər.

Həm müəllif, həm də Həkimlərin İslami Assosiasiyasının ziyalı və dindar üzvləri hicab barədə çoxsaylı səpmələrin baş verdiyini, bundan əlavə, qadınlarla bağlı digər məsələlərin bəzi nadürüst və satqın insanların əlində İslam dininə qarşı hay-küylü kampaniya yaratmaq vasitəsinə çevrildiyini görüb “örtünmə məsələsi”ni gündəmə gətirdi, müzakirəyə çıxararaq materialları kitab şəklində çap etdir-

Örtünmə anlayışı

mək qərarına gəldi. Şübhəsiz, gənc nəslin dini baxımdan lazımınca maarifləndirilmədiyini bu dövrdə adicəkilən dəs-tənin mənfur təbliğatı öz işini görür.

Mən bu istiqamətdə elə də böyük olmayan fəaliyyəti-min – istər qəzet və jurnallardakı məqalələr olsun, istərsə də bu kitabın – təsirli olduğunu hiss edir və buna görə Al-laha şükür edirəm. Mənə verilən məlumatlara əsasən, bu kitabın çap edilməsi gənc nəslin öz əqidə və düşüncəsini düzəltməsinə böyük təsir göstərmişdir. Hətta bəzi modernist qadınlar öz geyimlərinə yenidən nəzər salıblar.

Çılpaqlıq, şübhəsiz, yaşadığımız dövrün xəstəliyidir və o nə vaxtsa hamı tərəfindən bir xəstəlik kimi qəbul ediləcəkdir. Biz kor-koranə qərbi yamsılasaq da, bir gün qərbdə bu işdə öndə gedənlər onun həqiqi mahiyyətinin nədən ibarət olduğunu elan edəcəklər. Amma mən qorxuram biz bu elanı gözləyəndə iş işdən keçmiş olsun. Qərbdə çılpaqlığın hansı həddə çatdığını və kimlərin etiraz sə-sini ucaldığını bilmək istəyirsinizsə, dünyanın məşhur ak-tyorlarından birinin, onun öz dili ilə desək, “qırx il yer üzün-dəki insanları güldürməklə məşğul olmuş” bir şəxsin öz qızına yazdığı məktubu oxuyun. Həmin məktub adamın yadına məşhur “gör bu nə yasdır ki, hətta ölüyüyan da hönkür-hönkür ağlayır” zərbi-məsələnə salır.

O, qızına səhnəyə yalnız incəsənətə xatir lüt və çılpaq çıxmaq icazəsi verdikdən və çılpaqlığın yalnız incəsənətin zəruri tələbindən doğduğunu vurğuladıqdan sonra belə yazır:

“...Çılpaqlıq əsrimizin bəlasıdır. Məni qoca sandığından sözlərim sənə gülməli gələ bilər, amma mənə, sənənin çıl-paq bədənin ancaq ruhunu sevdiyini şəxsə məxsus olma-

lıdır. Yaxşı olar, on il əvvəlki, soyunmadığın dövrdəki düşüncələrinə qayıdasan. Qorxma, bu on il səni qocaltmayacaq. Qısa, ümid edirəm, sən bu çılpıqlıq ölkəsinin son vətəndaşı olacaqsan...”.

Bu məktubun müəllifi bəzi humanist fikirləri ilə məşhurdur. Bu sözlər də onun insani dəyərlərə sahib olduğunu göstərir.

* * *

Bu kitabın əsas məzmunu Həkimlərin İslami Assosiasiyasının yığıncaqlarındakı silsilə müzakirə və dərslərdən ibarətdir. Həmin söhbətlər kasetdən kağız üzərinə köçürüldükdən, onların üzərində bəzi düzəlişlər və əlavələr edildikdən sonra kitab halına salınıb.

Kitab ikinci çapa hazırlananda birinci çap yenidən gözdən keçirilib. Birinci çap yenidən nəzərdən keçiriləndə ondan nəinki heç nə çıxarılmayıb, əksinə, ona bəzi əlavələr edilib. Həmin əlavələr müstəqil mövzular deyil və əsasən birinci çapda qeyd olunan məsələlərin təkmilləşdirmə xarakterli davamıdır. Buna görə də onlar kitabın mövcud fəsilələrinin içinə daxil ediləblər. İkinci çapa yalnız sonda “Qadının yığıncaqlarda iştirak etməsi” adlı bir fəsil artırılıb. Birinci çapda çox yığcam şəkildə verilmiş “Fitvalar” fəslə ikinci çapda daha da təkmilləşdirilib və əslində, onu da əlavə bir fəsil hesab etmək lazımdır.

Üçüncü çapda da cüzi əlavə və düzəlişlər edilsə də, ondan heç nə ixtisar edilməyib və kitabın məğzində bir dəyişiklik baş verməyib.

Giriş

Qadının naməhrəmin yanında örtünməsi İslamın vacib göstərişlərindən biridir. Bu məsələ Qurani-kərimdə də vurğulanıb. Buna görə də İslamda örtünmənin mövcud olmasından heç kim şübhə edə bilməz.

Bir-birinə naməhrəm sayılan qadınla kişi arasında sərhədin olmasının vacibliyinin bir nümunəsi qadının naməhrəm kişinin yanında örtünməsi, digər bir nümunəsi isə naməhrəm kişi ilə qadının hər hansı bir məkanda tək qalmasına icazə verilməməsidir. Bu mövzunu beş hissədə araşdırmaq lazımdır:

1. Görəsən, örtünmək ancaq İslama aiddir və qeyri-müsəlmanlara İslamın gəlişindən sonra keçib, yoxsa o, İslamdan əvvəl də digər xalqların adət-ənənələrində mövcud olub?

2. Örtünmənin səbəbi nədir?

Bildiyimiz kimi, heyvanlarda erkəklə dişi arasında heç bir sərhəd yoxdur və onlar sərbəst şəkildə bir-birləri ilə

ünsiyyətdə olurlar. Ümumi təbii qanun insanların da belə olmasını tələb edir. Görəsən, qadının kişinin yanında örtünməsinə və ya hər hansı bir formada sərhədin olmasına nə səbəb olub?

Bu, təkcə geyimə aid deyil və həmin sual ümumilikdə cinsi əxlaq bərasində də ortaya çıxır. Bu sual həya və ismətə də aiddir. Heyvanlar cinsi məsələlərdə heç nədən utanmırlar, lakin insanda, xüsusilə qadın cinsində bir həya və utancaqlıq var.

3. İslam baxımından örtünmənin fəlsəfəsi

4. İrad və suallar

5. İslami hicab və örtünmənin çərçivəsi nədir?

Görəsən, İslam “hicab” sözünün leksik mənasının da ifadə etdiyi kimi, qadının ancaq pərdə arxasında (gözdən uzaq, təcrid edilmiş vəziyyətdə) olmasının tərəfdarıdır, yoxsa onun cəmiyyətdən uzaqlaşmaq məcburiyyətində qalmadan naməhrəm kişinin yanında öz bədənini örtməsini istəyir? Əgər sualın ikinci hissəsi doğrudursa, onda İslamda örtünməyin çərçivəsi hara kimidir? Üz və biləyə kimi əllər də örtülməlidir, yoxsa üz və biləyə kimi əllər istisna olmaqla, bədən digər yerləri örtülməlidir? İslamda “ismət pərdəsi” deyilən məsələ varmı? Yəni İslamda qadının guşənişin və ev dustağı edilməsindən, yaxud kişilərlə qaynayıb-qarışmasından başqa üçüncü bir yol varmı? Başqa sözlə desək, İslam qadın və kişi yığıncaqlarının bir-birindən ayrı olmasının təərəfdarıdır?

Bu kitab qeyd edilən suallara cavab verir.

I Fəsil

Hicabın tarixçəsi

Hicabın tarixçəsi

Mənim tarixi məlumatım tam deyil. Tarixi məlumatım o halda tam olardı ki, İslamdan əvvəl yer üzündə mövcud olan bütün xalqlar haqqında araşdırma aparardım. Amma dəqiq olan budur ki, İslamdan əvvəl bəzi xalqlar arasında hicab mövcud olub.

Bu mövzuya aid kitablardan oxuduğum qədər ilə qədim İranda, yəhudilərdə, həmçinin böyük ehtimalla, Hindistanda hicab olub və həmin hicab qanunları İslamın hicab qanunlarından daha sərt imiş. Lakin cahiliyyət dövründə hicab mövcud olmayıb, o, ərəblərin arasına İslam tərəfindən gətirilib.

Vill Dürant “Sivilizasiya tarixi” kitabının 12-ci cildinin 30-cu səhifəsində yəhudilər və Talmud¹ barəsində belə yazır:

“Əgər bir qadın yəhudi qanunlarını pozsaydı, məsələn, başaçıq insanların arasına çıxsaydı, ya əsas yolda sap

¹ Talmud – yəhudilərin ehkamçı, dini-etik və hüquqi müddəalar toplusu – Tərc.

Örtünmə anlayışı

əyirsəydi və ya hər hansı bir kişi ilə dərdləşsəydi, yaxud da səsinə qonşuların eşidəcəyi qədər qaldırsaydı, kişi mehriyə ödəmədən onu boşaya bilərdi”.

Deməli, yəhudilərdə olan hicab qanunu İslamın qarşısında daha ətraflı izah edəcəyimiz hicab qanunundan daha sərt olub.

Həmin kitabın 1-ci cildinin 552-ci səhifəsində qədim iranlılar barəsində isə belə yazılır:

“Zərdüştün zamanında qadınlar çox böyük hörmət sahibi olublar, insanların arasında tam sərbəst və üzüaçıq halda gəzib-dolaşıblar...”

O daha sonra yazır:

“Daranın zamanından sonra qadının, xüsusilə zəngin təbəqəyə mənsub qadınların hörməti azalmağa başladı. Yoxsul təbəqəyə aid olan qadınlar işləmək üçün cəmiyyət arasında get-gəl etmək məcburiyyətində olduqlarından öz azadlıqlarını qorudular. Lakin digər qadınlara aybaşı müddətində vacib olan guşənişinlik və təcridolunma müddəti tədricən uzandı və onların bütün ictimai həyatına sirayət etdi. Müsəlmanların örtünməsinin kökündə də bu məsələ dayanır. Cəmiyyətin yüksək təbəqəsinə mənsub qadınlar evdən kəcavədən başqa heç nə ilə çıxmağa cürət etməzdilər və onlara əsla kişilərlə açıq ünsiyyətə icazə verilmirdi. Evli qadınların heç bir kişini, hətta ata və qardaşlarını belə görmək haqqı yox idi. Qədim İrandan qalmış təsvirlərdə heç bir qadın şəklinə, adına rast gəlmək mümkün deyil”.

Gördüyünüz kimi, qədim İranda da hicab qanunları sərt və ağır olub; ərə getmiş qadına hətta atası və qardaşı da naməhrəm sayılıb.

Vill Dürantın fikrincə, qədim İranda hicabın yaranmasının əsas səbəbi qədim Zərdüştilik dininin qaydalarına uyğun olaraq aybaşı olan qadına qarşı icra edilən sərt qanunlar – onların bir otaqda həbs edilməsi, aybaşı müddətində hamının onlardan uzaq gəzməsi və onlarla ünsiyyətdə olmaqdan çəkinməsi olub. Yəhudilikdə də aybaşı olan qadınlara qarşı bu cür davranılıb.

Vill Dürantın “müsəlmanların örtünməsinin kökündə də bu məsələ dayanır”, – cümləsinə gəldikdə, əgər onun məqsədi müsəlmanların arasında hicabın yayılma səbəbinin də aybaşı müddətində qadınla sərt davranılması olduğunu deməkdirsə, hamının bildiyi kimi, İslamda o cür qanunlar heç vaxt olmayıb və indi də yoxdur. İslamda aybaşı olan qadın yalnız namaz və oruc kimi bəzi ibadətlərdən azaddır, aybaşı olduğu müddətdə onunla cinsi yaxınlıq etməyə icazə verilmir. İslam aybaşı olan qadına başqaları ilə ünsiyyətdə olmağın heç bir formasını qadağan və onu guşənişinliyə məcbur etməyib.

Əgər onun qeyd edilən cümlədə məqsədi hicab qanununun müsəlmanlara iranlıların müsəlman olmasından sonra onlar tərəfindən keçməsidirsə, bu da səhv fikirdir. Çünki hicab ayələri iranlılar müsəlman olmamışdan əvvəl nazil olub.

Vill Dürantın digər sözlərindən hər iki mənanı başa düşmək olur. Yəni o həm hicabın digər müsəlmanlar arasında iranlılar müsəlman olandan sonra onların vasitəsilə yayıldığını, həm də qadın aybaşı olanda onunla cinsi yaxınlıq etməməyin müsəlman qadınların hicab bağlamasına, ya da ən azı, guşənişin olmasına təsir göstərdiyini iddia edir.

O, kitabın 11-ci cildinin 112-ci səhifəsində belə yazır:

“Ərəblərin İranla əlaqələri İslam dünyasında hicab və homoseksualizmin yayılmasına səbəb oldu. Ərəblər qadının cazibədarlığından qorxur, daim ona məftun olur və qadının təbii nüfuzuna kişilərin onun ismət və fəziləti barəsindəki tərəddüdü ilə cavab verirdilər. Ömər öz qövmünə deyirdi ki, qadınla məsləhətləşin, amma onun dediyinin əksini edin. Lakin hicrətin birinci əsrində müsəlmanlar qadını hicaba bürüməmişdilər, kişilər qadınlarla görüşür, küçədə yan-yana gəzir, məsciddə birlikdə namaz qılırdılar. Hicab və xacələrdən istifadə II Vəlidin dövründə vüsət aldı. Qadınların guşənişinliyi onların aybaşı və nifas günlərində kişilərə haram olmasından yarandı”.

Sözgedən kitabın 111-ci səhifəsində isə belə yazılır:

“Peyğəmbər gen paltar geyinməyi qadağan etmişdi, lakin bəzi ərəblər bu göstərişə əməl etmirdilər. Hər təbəqənin özünəməxsus zinət əşyaları var idi. Qadınlar gödəkcə geyinər, ışıltılı kəmərlər taxar, gen və rəngarəng paltarlar geyinər, saçlarını ya səliqə ilə yığar, ya açıb başlarının iki tərəfinə tökər, ya hörük hörüb arxaya atar, bəzən də qara ipək sapla onu daha gözəgəlimli edər, çox vaxt özlərinə ləl-cəvahir və gül ilə bəzək vurardılar. Lakin hicri-qəməri təqvimini ilə 97-ci ildən sonra üzlərini gözlərinin altından niqab ilə örtməyə başladılar. Həmin tarixdən sonra bu adət geniş yayılmağa başladı”.

Vill Dürant kitabın 10-cu cildinin 233-cü səhifəsində qədim iranlılar barəsində belə yazır:

“Siğə saxlamaq azad idi. Siğə edilmiş qadınlar yunan məşuqələri kimi cəmiyyət arasına çıxmaqda, kişilərin iştirak etdiyi ziyafət məclislərində iştirak etməkdə azad idilər.

Lakin qanuni arvadlar adətən evdə saxlanılırdı. İranlıların bu qədim adəti İslama da sirayət etdi”.

Vill Dürant elə danışır, elə bil həzrət Peyğəmbərin dövründə qadının örtünməsi barədə heç bir göstəriş olmayıb və Peyğəmbər yalnız gen paltar geyinməyi qadağan edib, müsəlman qadınlar hicri təqvimini ilə I əsrin sonu, II əsrin əvvəllərinə kimi tam hicabsız gəzib-dolaşıblar. Halbuki qətiyyənlər belə olmayıb, inkaredilməz tarixi dəlillər bunun əksini deyir. Bəli, cahiliyyət dövrünün qadınları Vill Dürantın dediyi kimi olub, amma İslam həmin vəziyyəti dəyişib. Aişə ənsardan olan qadınları həmişə belə tərifləyərmiş:

“Əhsən ənsarın qadınlarına! “Nur” surəsinin ayələri nazil olan kimi onlardan heç biri əvvəlki vəziyyətdə çölə çıxmadı. Onlar başlarına qara yaylıq örtərdilər. Sanki başlarında qarğa oturmuşdu”.¹

Əbu Davudun “Sünən” kitabının 2-ci cildinin 382-ci səhifəsində həmin məsələ bir cümlə fərqlə Ümmü Sələmədən nəql edilib. Ümmü Sələmənin hədisinin fərqli hissesi bu cümlədir:

“Əhزاب” surəsinin “...örpəklərini özlərinə yaxınlaşdırınlar...” ayəsi nazil olduqdan sonra ənsarın qadınları...”

A. Qobino² da “Üç il İranda” adlı kitabında Sasanilər dövrünün sərt hicab ənənəsinin müsəlman olduqdan sonra iranlıların arasında qaldığını deyir. Onun fikrincə, Sasanilər dövründə qadınlar örtünməkdən əlavə, həm də gizli saxlanılıblar. Qobino iddia edir ki, həmin dövrdə zərdüşt din xadimləri və şahzadələr çox özbaşına olublar. Buna

¹ Zəməxşəri, “Kəşşaf”, “Nur” surəsinin 31-ci ayəsinin təfsiri

² Artur Qobino (1816-1882) – fransız yazıçısı, sosioloq – Red.

Örtünmə anlayışı

görə də kiminsə gözəl arvadı olsaydı, həmin adam çalışır-
dı ki, bundan heç kimin xəbəri olmasın və mümkün qə-
dər onu gizlədirdi. Əgər məlum olsaydı, o, arvadını, hətta
öz həyatını da itirə bilərdi.

Hindistanın ilk baş naziri Cəvahirıl Nehru da hicabın
İslama Bizans və İran kimi qeyri-müsəlman xalqlardan
keçdiyini düşünür. O, “Dünya tarixinə bir baxış” adlı kita-
bının 1-ci cildinin 328-ci səhifəsində İslam mədəniyyətini
tərifləyərək onda sonradan baş verən dəyişikliklərə işarə
edərək belə deyir:

“Sonradan daha bir böyük və təəssüf doğurucu dəyi-
şiklik baş verdi. O, qadınların vəziyyəti bərsindəki dəyi-
şiklikdir. Ərəb qadınlarının arasında hicab və örtünmək
ənənəsi yox idi, ərəb qadınları kişilərdən ayrı və onların
gözündən uzaq yaşamır, əksinə, cəmiyyət arasına çıxır,
məscidlərə gedir, moizə və xütbə məclislərində iştirak edir,
hətta özləri moizə edir, xütbə oxuyurdular. Lakin ərəblər
bir sıra uğurlar əldə etdikdən sonra qonşu imperiyalarda,
yəni Şərqi Roma və İran imperiyasında olan adət yavaş-
yavaş onlara da keçdi. Ərəblər Şərqi Roma imperiyasını
məğlub etdilər, İran imperiyasına son qoydular, lakin öz-
ləri həmin imperiyalardan xoşagəlməz adət-ənənələr gö-
türdülər. Yazılanlara əsasən, Konstantinopol və İran impe-
riyasının təsiri nəticəsində ərəblər arasında qadınların kişi-
lərdən ayrılması adəti yayılmağa başladı, tədricən “hərəm
sistemi” yarandı və kişilərlə qadınlar bir-birindən ayrıldı”.

Bu, doğru fikir deyil. Bəli, sonralar müsəlman ərəblərin
İslamı yeni qəbul etmiş qeyri-müsəlmanlarla qaynayıb-
qarışması nəticəsində hicab qanunları həzrət Peyğəmbə-
rin zamanındakına nisbətdə daha da sərtləşib, amma bu

o demək deyil ki, İslam qadınların geyiminə ümumiyyətlə əhəmiyyət verməyib.

Cəvahirəl Nehrunun sözlərindən belə məlum olur ki, romalılardan da arasında – bəlkə də, yəhudilərdən təsirlənərək – hicab mövcud olub və hərəmxana ənənəsi İslam xəlifələrinin sarayına Roma və İrandan keçib. Bunu başqaları da deyib.

Hindistanda da sərt və ciddi hicab qanunları hökm sürüb. Lakin onun Hindistanda İslamın ora nüfuz etməsindən əvvəl olması, yoxsa Hindistana İslam nüfuz etdikdən sonra yayılması və qeyri-müsəlman hindlilərin müsəlmanlardan, xüsusilə iranlı müsəlmanlardan təsirlənərək hicabı qəbul etmələri tam aydın deyil. Qəti şəkildə aydın olan budur ki, hindlilərin hicabı da qədim İran hicabı kimi sərt və ciddi olub.

Vill Dürantın sözügedən kitabının ikinci cildindəki sözlərindən belə məlum olur ki, Hindistanda hicab müsəlman iranlıların vasitəsilə yayılıb.

Cəvahirəl Nehru nəql etdiyimiz sözlərinin ardınca belə deyir:

“Təəssüf ki, bu xoşagəlməz adət yavaş-yavaş İslam cəmiyyətinin xüsusiyyətlərindən birinə çevrildi və Hindistanda camaat müsəlmanlar bura gələndən sonra onu (onlardan) öyrəndi”.

Nehrunun fikrincə, Hindistana hicab müsəlmanlar tərəfindən gətirilib. Amma əgər hicabın yaranma səbəblərindən birinin asketizm və tərki-dünyalıq olduğunu deyərsə, Hindistanın hicabı lap qədim zamanlardan qəbul etdiyini etiraf etməliyik. Çünki Hindistan ən qədim asketizm mərkəzlərindən biri olub.

Örtünmə anlayışı

Rassel “Evlilik və əxlaq” adlı kitabının 135-ci səhifəsində yazır:

“Cinsi əxlaqın sivil cəmiyyətlərdə mövcud olan forması iki kökdən qaynaqlanır: bir, atalıq hissənə meyil, ikincisi isə cinsi əlaqənin – doğub törəmə istisna olmaqla – çirkin bir şey olmasına əsaslanan asketik inam. Cinsi əxlaq Xristianlıqdan əvvəlki dövrlərdə və uzaq şərq ölkələrində – Hindistan və İran istisna olmaqla – bu günə kimi ancaq birinci kökdən qaynaqlanıb. Asketizm, görünür, orada yaranıb və bütün dünyaya oradan yayılıb”.

Hər halda, dünyada İslamdan əvvəl hicabın mövcud olması tam aydın və inkaredilməz bir həqiqətdir. İslamın buyurduğu hicab ilə qədim xalqlarda olan hicabın çərçivəsinin eyni olub-olmamasına, həmçinin İslamın hicab fəlsəfəsi və onu vacib etməsinin səbəbi ilə dünyanın digər yerlərindəki hicabın səbəb və fəlsəfəsinin eyni olub-olmamasına gəldikdə isə, biz bu barədə növbəti fəsillərdə ətraflı danışacağıq.